



## Analytical Study of "Eli Saif Bin Dhi Yazan's Letter" by Abdulaziz Makaleh Based on the Action-Oriented Approach of Greimas

Hosein Elyasi Mofrad <sup>1✉</sup>, Zeinab Ghasemi Asl <sup>2</sup>

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran. E-mail: [elyasi.h@lu.ac.ir](mailto:elyasi.h@lu.ac.ir)

2. Assistant Professor, Arabic Language and Literature Department, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: [z.ghasemiasl@cfu.ac.ir](mailto:z.ghasemiasl@cfu.ac.ir)

Article Info	Abstract
<b>Article Type:</b> Research Article	<p>Phenomenological and different dimensions of discourse including sensory, perceptual, emotional and aesthetic dimensions are based on systems. Greimas has divided them into action, action, tension, and action. Semantics studies based on the process of meaning production. This article has analyzed the poem "A letter to Saif bin Dhi Yazan" according to the approach of Greimas' action-oriented analysis. Relying on the action-oriented analysis approach, the authors seek to understand and explain the meaning generation process in this ode. According to the obtained results, the poem begins by drawing a tense atmosphere. The speaker is under the influence of sensory and perceptive conditions and is not receptive to these conditions. He invites Saif bin Dhi Yazan to a confrontation. According to the transcendental system that dominates the discourse, in the course of the narrative, the narrator seeks to make the spoken to move and rise. The poet portrays the reality of the stagnant and distressed society. By using movement and aesthetic schemas, it seeks to transfer the sense and perception embedded in one's existence to the spoken word and create an action stage. The narrative moves from stillness to movement. In the tense stage, the lack of interaction is drawn, and at the end, the active presence of Saif bin Zhi Yazan is established. An action that has brought liberation and life to the homeland and the land and has depicted the repossession of the homeland and the land as a valuable object.</p>
<b>Article History:</b>	
<b>Received:</b> 5, December, 2023	
<b>In Revised form:</b> 10, February, 2024	
<b>Accepted:</b> 4, March, 2024	
<b>Published Online:</b> 21, October, 2024	
<b>Keywords:</b>	semantic sign, Greimas, action-oriented analysis, Abdul Aziz Maqaleh, Eli Saif bin Dhi Yazan's letter.

Cite this The Author(s): Elyasi Mofrad, H. ;Ghasemi Asl, Z, (2025). Analytical study of "Eli Saif bin Dhi Yazan's letter" by Abdulaziz Makaleh based on the action-oriented approach of Greimas. Journal of Adab-e-Arabi, Vol. 16, No. 4, Winter, Serial No.42: (43-67). DOI: [10.22059/jalit.2024.369159.612765](https://doi.org/10.22059/jalit.2024.369159.612765)



## 1. Introduction

The theory of lack of meaning is the starting point of a new development in the investigation of the relationship between signs in the symbolic chain of texts and opposition to semiotic methods. Semiotics, as a new science, undertook the investigation and study of signs in human social life. It came into being by Saussure. This scientific field examines linguistic data and examines the signifier and the signified. It is basically a theory about signs and their classification. It is an analysis about ciphers, grammars and contracts, and from the point of view of "Umberto Eco", he has focused his opinion on the application of signs. Semiotics is a more practical field in text and discourse analysis.

With theory of semiotics, Grams considers signs to be subject to sensory and perceptual conditions. Semiotics is the study of signs. Unlike semiotics, semiotics considers meaning to be fluid in nature. Semiotics considers meaning to be fixed and unchangeable in the context of signs, but semiotics considers the relationship between the signifier and the signified to be variable in the symbolic sphere of communicative texts, and considers the sensory and perceptual position of the speaker and the spoken to be involved and contribute to the formation of the symbolic system and the production of meaning.

By proposing this theory, Grams considers signs to be subject to sensory and perceptual conditions. Semiotic sign, unlike the tradition of semiotics, considers meaning to have a fluid nature. Semiotics is an activity in the study of texts that discusses the nature of signs and meanings of signs, codes and gestures that the mind uses to understand things or to transfer knowledge to others. In fact, it follows the relationship between the signifier and the signified, but semiotics examines discourse systems beyond the analysis of the sign system. It considers the sensory and perceptual position of the speaker and the spoken to be involved and contribute to the formation of the symbolic system and the production of meaning. Sign-semantics examines discourse systems as a complex world full of fluid signs. The discourse system is divided into different types based on the semantic sign approach.

## 2. Necessity of Research

By using a set of mechanisms such as analysis of actions, representation of actors, investigation of the formation of actions in a narrative framework and examination of persuasion and persuasion to perform an action, this article examines an action system in the discourse. This article is based on the descriptive method. Analytical and under the charge of the theory of semiotics, it examines the composition " Saif bin Zayzen" by Abdul Aziz al-Maqaleh. The purpose of writing this essay is to get to know and understand correctly about this ode and its action system, and what adds to the importance of writing this topic is that so far no methodical research has been written about this Yemeni poet's poem in the framework of the mentioned theory. Considering the characteristics of the poet's poem, the symbolic richness and the deep connection of his poem with cultural and traditional signs, the analysis of this ode in the framework of the theory of semantic signs becomes necessary.

## 3. Method

According to Grams's approach in analyzing the action system of discourse, each action pattern consists of three stages: preparation, fateful, and exaltation, and exaltation refers to the purposefulness of the discourse and the final result of the action. Eliminating the lack of value is the goal of every action situation. Fateful refers to the stage of

confrontation and confrontation in Grems's approach, and in this stage, persuasion and persuasion of the actor is to perform and prepare for mutual action. In other words, the discourse situation has entered the stage of activity from the stage of prescription and persuasion. The last stage of the action event is pride. Pride refers to the victory and happy ending of the actor who obtains a valuable object by creating a reciprocal action and overcoming another.

#### **4. Results**

In every narrative discourse, action is placed in the center of discourse operations, and passing through the tension stage and reaching the action stage is the beginning to remove the lack of value. Abdulaziz Maqaleh's poem is a poetic discourse based on action, in which action and the state of action are considered the dominant state of discourse. In this beginning, the narrator describes an inappropriate situation full of pain and suffering. Actionist first draws this tense atmosphere and expresses the contrast between the absence of action and the presence of action-oriented. The unfavorable living situation depicted in this ode indicates the lack of an effective and liberating action in the poet's homeland and land. In this poem, the result of the presence of the restraining forces and the acquisition of the valuable object and the absence of the opposing force on the other hand, has created two interwoven spaces in this ode.

#### **5. Discussion**

Semiotics examines the signifier and signified or signs and examines the symbolic system of texts regardless of its general meaning. But the sign of semantics considers each discourse as a body of different systems that must be examined in order to reach the meaning and purpose of the discourse. The sign of semantics, taking into account the sensory, perceptual and emotional conditions that play a role in the production of discourse, turns its attention to the analysis of discourse systems. One of the most important discourse systems is the action discourse system.



## تحلیل سروده «رسالة إلی سیف بن ذی یزن» عبدالعزیز مقالح بر اساس رویکرد کنش محور گرمس

حسین الیاسی مفرد<sup>۱</sup>، زینب قاسمی اصل<sup>۲</sup>

[elyasi.h@lu.ac.ir](mailto:elyasi.h@lu.ac.ir)

[z.ghasemiasl@cfu.ac.ir](mailto:z.ghasemiasl@cfu.ac.ir)

۱. نویسنده مسئول استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران. رایانامه:

۲. استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه:

### اطلاعات مقاله چکیده

حضور پدیدار شناختی در نشانه معنانشناسی، به حضور جسمانه شوشر و کنش پرداز در موقعیت گفتمانی اشاره دارد. بر اساس نشانه معنانشناسی شوشر در عملیات گفتمان در کانون حضور قرار دارد و تحت تأثیر شرایط گفتمانی گفتمان در وضعیت‌های مختلفی شکل می‌گیرد. برخلاف نشانه‌شناسی این رویکرد جدید ابعاد مختلف حسی، ادراکی، عاطفی و زیباشناختی را در تولید معنا سهیم می‌داند. پیکره گفتمانی بر پایه نظام‌هایی استوار است که گرمس آنها را به کنشی، شوشی، تنشی و بوشی تقسیم کرده و نشانه معنانشناسی بر اساس فرآیند تولید معنا به مطالعه آنها می‌پردازد. پژوهش حاضر بر اساس رویکرد تحلیل کنش محور گرمس، سروده «نامه‌ای به سیف بن ذی یزن» را مورد مطالعه قرار داده است. بر اساس این رویکرد کنش در مرکز عملیات روایی قرار دارد و برخورد کنش‌های مختلف هویت یک گفتمان را شکل می‌دهد. وضعیت کنشی در واقع تلاشی برای به دست آوردن ابژه ارزشی و برطرف کردن نقصان ارزشی است. نگارندگان با تکیه بر رویکرد تحلیل کنش محور، به دنبال شناخت و تبیین روند تولید معنا در این قصیده هستند. شاعر این قصیده را بین سال‌های ۱۹۶۱ تا ۱۹۷۱ سروده است. سال‌هایی که بعد از شکست اعراب، جهان عرب از هرج و مرج نابسامانی رنج می‌برد و یمن نیز در نتیجه ستیز بین ناصریست‌ها و سلطنت‌طلبان از یک‌سو و کمونیست‌ها و ناسیونالیست‌ها در بحران بود. نتایج پژوهش بیانگر این است که قصیده با ترسیم یک فضای تنشی آغاز می‌گردد. گفته‌پرداز، تحت تأثیر شرایط حسی و ادراکی پذیرای این شرایط نیست و «سیف بن ذی یزن» را به مقابله و رویارویی دعوت می‌کند. به اقتضای نظام استعلایی غالب بر گفتمان حاکم، در سیر روایی رخداد، گفته‌پرداز به دنبال وادار ساختن گفته‌پذیر به حرکت و خیزش است. شاعر واقعیتی از جامعه رکود زده و مصیبت‌دیده را به تصویر می‌کشد و با به کارگیری طرحواره‌های حرکتی و زیباشناختی، به دنبال انتقال حس و ادراک تنیده در وجود خود، به گفته‌پذیر و خلق مرحله کنشی است. سیر روایی بر اساس نظام گفتمانی از سکون به سمت پویایی و خیزش گام برمی‌دارد. در مرحله تنشی فقدان کنش متقابل ترسیم می‌شود و در پایان، حضور کنشگرانه از سوی سیف بن ذی یزن تثبیت می‌گردد. کنشی که رهایی و خلاص و زندگی را برای وطن و سرزمین به بار آورده و تصاحب مجدد وطن و سرزمین را به عنوان ابژه ارزشی به تصویر کشیده است.

نوع مقاله:  
بحث علمی

تاریخ دریافت:  
۱۴۰۲/۰۹/۱۴

تاریخ بازنگری:  
۱۴۰۲/۱۱/۲۱

تاریخ پذیرش:  
۱۴۰۱/۱۲/۲۴

تاریخ انتشار:  
۱۴۰۳/۰۹/۳۰

واژه‌های کلیدی: نشانه معنانشناسی، گرمس، تحلیل کنش محور، عبدالعزیز مقالح، رسالة إلی سیف بن ذی یزن.

استاد: الیاسی مفرد، حسین؛ قاسمی اصل، زینب؛ (۱۴۰۳). تحلیل سروده «رسالة إلی سیف بن ذی یزن» عبدالعزیز مقالح بر اساس رویکرد کنش محور گرمس / ادب عربی، سال ۱۶، شماره ۴، زمستان، شماره پیاپی ۴۲ - (۴۳-۶۷).  
DOI: 10.22059/jalit.2024.369159.612765



## ۱. مقدمه

نظریه نقصان معنا سرآغاز تحولی نو در بررسی رابطه بین نشانه‌ها در منظومه نشانه‌ای متون و مخالفت با سنت نشانه‌شناسی به شمار می‌رود. نشانه‌شناسی به عنوان دانشی نوظهور بررسی و مطالعه نشانه‌ها را درون حیات اجتماعی بشر به عهده‌دار شده و به وسیله سوسور پا به عرصه ظهور گذاشت (عرفت‌پور، ۱۴۰۱: ۳). نشانه‌شناسی به بررسی صرف داده‌های زبانی و بررسی دال و مدلول می‌پردازد و اساساً نظریه‌ای است در باب نشانه‌ها و رده‌بندی آنها و تحلیلی است در باب رمزگان‌ها، دستوره‌های زبان و قراردادها و از نگاه «امبرتو ایکو» نظر خود را به کاربست‌شناسی نشانه‌ها معطوف داشته است (گیرو، ۱۳۹۹: ۱۷۳). اما نشانه‌شناسی حوزه‌ای کاربردی‌تر در تحلیل متون و گفتمان است. گرمس با طرح نظریه نشانه‌شناسی، نشانه‌ها را تابع شرایط حسی و ادراکی می‌داند. نشانه‌شناسی صرف مطالعه نشانه‌ها است؛ برخلاف سنت نشانه‌شناسی، نشانه‌شناسی معنا را دارای ماهیتی سیال می‌داند. نشانه‌شناسی معنا را در بستر نشانه‌ها ماهیتی ثابت و غیرقابل تغییر دانسته ولی نشانه‌شناسی ارتباط بین دال و مدلول را در سپهر نشانه‌ای متون ارتباطی متغیر قلمداد می‌کند و موقعیت حسی و ادراکی گفته‌پرداز و گفته‌پذیر در شکل‌گیری منظومه نشانه‌ای و تولید معنا دخیل و سهیم می‌داند. گرمس با طرح این نظریه، نشانه‌ها را تابع شرایط حسی و ادراکی می‌داند. نشانه‌شناسی برخلاف سنت نشانه‌شناسی، معنا را دارای ماهیتی سیال می‌داند. نشانه‌شناسی فعالیتی در بررسی متون است که درباره ماهیت نشانه‌ها و معانی دلالت‌ها، رمزگان‌ها و اشاراتی که ذهن برای رسیدن به فهم اشیا و یا انتقال شناخت به دیگران به کار می‌گیرد، بحث می‌کند (خلیف خضیر الجیانی، ۲۰۱۹م: ۴۹) و در واقع ارتباط بین دال و مدلول در سپهر نشانه‌ای متون را دنبال می‌کند اما نشانه‌شناسی فراتر از تحلیل نظام نشانه‌ای، نظام‌های گفتمانی را بررسی کرده و موقعیت حسی و ادراکی گفته‌پرداز و گفته‌پذیر را در شکل‌گیری منظومه نشانه‌ای و تولید معنا دخیل و سهیم می‌داند. نشانه‌شناسی - معناشناسی نظام‌های گفتمان را به عنوان جهانی پیچیده و سرشار از نشانه‌های سیال بررسی می‌کند. نظام گفتمانی بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی به انواع مختلفی تقسیم می‌گردد.

نظام گفتمانی شوشی (Shushi discourse system)، تنشی (Tense discourse system)، بوشی (Bushy discourse system) و کنشی (Action discourse) مهم‌ترین نظام‌های گفتمانی در نظریه نشانه‌شناسی است. نشانه‌شناسی با این فرضیه شروع شد که «گفتمان پویایی و حرکت دارد و موضع‌گیری گفتمانی و روابط همگرا و واگرا و همسو یا ناهمسو جهان و تنش گفتمانی را خلق کرده که با ایجاد فشار گفتمان را به کنشی زنده تبدیل می‌کند» (شعیری، ۱۳۸۸: ۳۶). وضعیت گفتمانی در واقع شکل‌دهنده هویت و ماهیت هر گفتمان است. گفته‌پرداز وضعیت‌های گفتمانی مختلفی را برای تولید معنا خلق می‌کند و بر اساس سنت نشانه‌شناسی گفتمان پیکره‌ای متشکل از وضعیت‌های مختلف گفتمانی است.

در طول شکل‌گیری وضعیت گفتمانی، سوژه‌ها در مقابل هم قرار می‌گیرند و با شکل‌گیری قطب‌بندی، فضایی از تنش و کنش بر مسیر گفتمان حاکم می‌شود که نظام‌مندی آن را محقق می‌سازد. هیچ گفتمانی خالی از کنش نیست و در واقع کنش‌ها در یک گفتمان وظیفه تولید معانی و یا انباشت را بر عهده دارند و گفته‌پرداز با خلق وضعیت کنشی و با درگیر ساختن شرایط حسی و ادراکی و عاطفی به دنبال تولید معنا است. به عقیده گرمس در وضعیت تنشی وجود یک کنش معنامند، چاره‌ساز است. وی هسته مرکزی روایت را کنشی می‌داند که در خدمت تغییر وضعیت کنشگران و همچنین معنا است (شعیری، ۱۳۹۵: ۱۹). وضعیت کنشی به تغییر وضعیت اولیه به ثانویه با کنش هدفمند اشاره دارد و از نظر گرمس یک وضعیت کنشی با فرآیند تشویق و ترغیب و اقناع‌سازی آغاز می‌شود و با شکل‌گیری کنش مطلوب پایان می‌پذیرد که نتیجه آن به دست آوردن ابژه ارزشی است.

نشانه معنائشناسی با کاربست یک مجموعه از سازوکارها همچون تحلیل کنش‌ها، بازنمای کنشگران، بررسی شکل‌گیری کنش‌ها در یک بستر روایی و بررسی ترغیب و اقناع گفته‌پذیر برای انجام کنش، یک منظومه کنشی در گفتمان را بررسی می‌کند. پژوهش حاضر بر اساس روش توصیفی و تحلیلی و در چارچوب نظریه نشانه معنائشناسی به بررسی سروده «رسالة إلی سیف بن زی یزن» از عبدالعزیز المقال می‌پردازد. هدف از نگارش این جستار رسیدن به شناخت و درک درستی از این قصیده و نظام کنشی آن است و آنچه بر اهمیت نگارش این موضوع می‌افزاید این که تاکنون پژوهشی روشمند و در چارچوب نظریه مذکور درباره شعر این شاعر یمنی نوشته نشده است. با توجه به ویژگی‌های شعر شاعر، غنای نشانه‌ای و ارتباط عمیق شعرش با نشانه‌های فرهنگی و سنتی، تحلیل این قصیده در چارچوب نظریه نشانه معنائشناسی ضرورت می‌یابد. استفاده از این نظریه با توجه به ساختار روایی قصیده عزالدین مقال مناسب می‌نماید. رهیافت پژوهش حاضر یافتن پاسخ مناسبی برای پرسش‌هایی از این قبیل است: مهم‌ترین مکانیزم‌های گفتمانی در این قصیده کدام است؟ شاعر برای انتقال فضای حسی و ادراکی تجربه‌شده خود به گفته‌پذیر چه فنونی را به کار گرفته و معنای مرکزی این قصیده چیست؟

#### ۱-۱. پیشینه پژوهش

با توجه به کارایی و جذابیت حوزه نشانه معنائشناسی، پژوهش‌های متعددی تاکنون در چارچوب این نظریه به رشته تحریر درآمده که به چندی از این آثار اشاره می‌شود. علی‌اکبر نورسیده و رقیه پوربایرام (۱۴۰۰) در مقاله خود تحت عنوان: «تحلیل نشانه معنائشناسانه طرحواره عاطفی در گفتمان دو سروده در امواج سند و أبد الصُّبار» دو قصیده را بر اساس طرحواره‌های عاطفی موجود بررسی و با هم مقایسه کرده‌اند.

طاهره حیدری (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان: «بررسی اشعار عارفانه میخائیل نعیمه بر اساس رویکرد نشانه معنائشناسی» به بررسی نشانه معنائشناسی اشعار نعیمه پرداخته است. نویسنده در این

پژوهش اشعار عارفانه وی را بر اساس ابعاد عاطفی و حسی و ادراکی و زیباشناختی بررسی کرده است. عباس نجفی، رسول بلاوی و سید ناصر جابری (۱۴۰۱) در مقاله‌ای به عنوان: «تحلیل فرآیند نظام گفتمانی طرحواره تنشی - عاطفی در شعر ادونیس و شاملو با رویکرد نشانه معنانشناسی، مطالعه موردی: شعر مرثیة الحلاح و مرگ ناصری» که در مجله جستارهای زبانی (۱۴۰۱) به چاپ رسیده است، با نگاه تطبیقی به بررسی این دو سروده بر اساس بعد عاطفی گفتمان پرداخته‌اند.

نگارندگان در بررسی تطبیقی این دو سروده موضوع ایثار و جاودانگی را در محورهای اتصال و انفصال گفتمانی، دورنما سازی، ریتم و آهنگ و افعال مؤثر بررسی کرده‌اند. الهه تمیمی، علی سلیمی و حمیدرضا شعیری (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان: «بررسی نشانه معنانشناختی نفی دوگانه «زن/ میهن» در اشعار محمود درویش بر اساس نظام عاطفی گفتمان» به بررسی این دوگانگی در اشعار درویش پرداخته و با بررسی نظام گفتمانی در بعد عاطفی آن به این نتیجه رسیده‌اند که شاعر در این سروده با تکیه بر ساز و کار ادراکی و عاطفی و جسمانه، دو گانه زن و وطن را برای ترسیم درد و رنج مردم فلسطین به کار گرفته است. مقاله مذکور در مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی برای چاپ نمایه شده است. درباره شعر عبدالعزیز مقالح مقالاتی نوشته شده که به چند مورد از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود. امیر فرهنگ نیا (۱۳۹۸) در مقاله‌ای به عنوان: «نشانه‌شناسی عنوان در قصیده من یومیات سیف بن ذی یزن فی بلاد الروم» به بررسی عنوان در این سروده پرداخته و به این نتیجه رسیده است که ارتباط عمیقی بین عنوان و متن وجود دارد. وحید میرزایی و عبدالعلی آل بویه لنگرودی (۱۳۹۸) در مقاله خود به عنوان: «اللغة الشعرية فی دیوان: رسالة إلى سيف بن ذي يزن لعبدالعزيز المقالح» زبان شعری و پر بسامدترین واژگان در این سروده را بررسی کرده‌اند. تاکنون پژوهشی درباره شعر عزالدین مقالح بر اساس رویکرد نشانه معنانشناختی نوشته نشده و در جستجویی که انجام گرفت تحلیل کنش محور هیچ سروده عربی بر اساس رویکرد گرمس انجام نشده است؛ با وجود تحقیقاتی که درباره شعر مقالح انجام گرفته، اما پژوهش حاضر نخستین پژوهش کنش محوری است که سروده رساله الی سیف بن ذی یزن را مورد بررسی قرار می‌دهد. در پژوهش وحید میرزایی و عبدالعلی آل بویه لنگرودی کل دیوان شاعر در سطح واژگان بررسی شده است.

#### ۲-۱. نشانه معنانشناسی

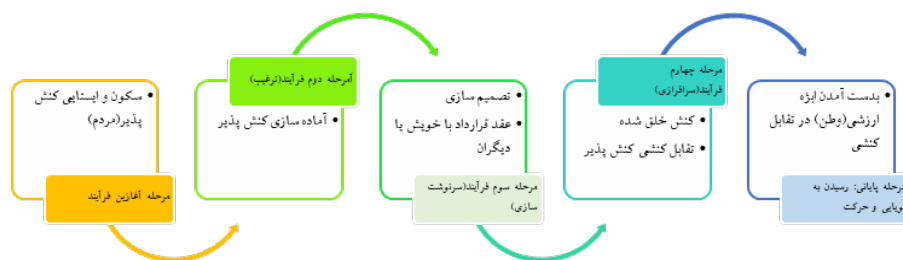
نشانه‌شناسی دانشی است که به بررسی دال‌ها و ارتباط منطقی بین آنها برای کشف معنی پنهان متون می‌پردازد. نشانه‌شناسی برای رسیدن به معنا، راز و رمزهای پنهان را از دل الفاظ بیرون می‌کشد و با بررسی نظام‌مند نشانه‌ها و دال به دنبال رسیدن به معنا است (پیشگام و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۹). در سنت نشانه‌شناسی دال‌ها از حضوری ایستا برخوردارند و هر دال به معنا و مفهوم مشخصی ارجاع می‌دهد. در نشانه‌شناسی «پیرسی» الگوی سه گانه دال و مدلول به عنوان تصور

مفهومی و دلالت معنایی مطرح بوده و با گفتمان و نظام‌های گفتمانی بیگانه است. نشانه معناشناسی به عنوان تحولی در نشانه‌شناسی، نظام‌های گفتمانی را در کانون توجه قرار داده و بر خلاف سنت نشانه‌شناسی، نشانه‌ها را دارای سیالیت و تحت تأثیر شرایط حسی و ادراکی می‌داند؛ «زیرا فرآیندی که نشانه معناها در آن قرار می‌گیرند پویا و پایان‌ناپذیر است و در نتیجه وضعیت گفتمانی و فرآیند تولید معنا تحت تأثیر فضای حسی و ادراکی، معنا تعاملی و فرآیندی و قابل تکثر و زایش می‌شود» (شعیری، ۱۳۹۵: ۲). باور به سیالیت نشانه‌ها و نقش شرایط حسی و ادراکی پاسخی قاطع و بطلانی بر قاطعیت معنایی نشانه‌ها در نشانه‌شناسی است. در رویکرد نشانه معناشناسی شرایط حسی و ادراکی شوشگر که در متن روایت قرار دارد، به نشانه‌ها معنا و ماهیت می‌بخشد. از نظر نشانه معناشناسی یلمزلفی و گرمس جریان‌ات حسی و ادراکی گفته‌پرداز و گفته‌پذیر از پیش شرط‌های اساسی تولید معنا هستند (همان: ۹۰) و نشانه‌ها بر اساس شرایط حسی و ادراکی گفته‌پرداز در کنار هم قرار می‌گیرند. گرمس که خود را به عنوان یک ساختارگرایی تحول یافته مطرح کرد، در بررسی گفتمان روایی تحت تأثیر مطالعات پروب بر اساس رویکرد نشانه معناشناسی، نظام‌های گفتمانی را به نظام گفتمانی، تنشی، کنشی و شوشی و شوشی تقسیم می‌کند (گرماس، ۱۳۸۹: ۳۳۶) که در هر نظام با فضای تقابلی-کنشی روبه‌رو هستیم.

مرحله تنشی که با فرآیند حسی و ادراکی همراه است، سرآغاز مرحله کنشی است و در این مرحله کنش به صورت القایی و تجویزی کینونت می‌یابد و انجام می‌پذیرد. منظور از القا و تجویز وادار ساختن کنش‌پذیر به انجام کنش و یا وادار ساختن او برای تغییر وضعیت اولیه به ثانویه است. در این راستا گفته‌پرداز انجام نوع خاصی از کنش را تجویز و گفته‌پذیر را به انجام کنش وادار می‌کند. «یلمسلف» (Louis Trol Hjelmslev) نشانه‌شناسی پیرس و سوسور را به رسمیت نمی‌شناسد و به جای دال و مدلول برای نخستین بار پلان‌های گفتمانی را در بررسی نظام نشانه‌ای متون مطرح می‌کند و این سنت بعدها مبنای تفکر گرمس و ژاک فونی و کلد و زیلبربرگ قرار گرفت (شعیری، ۱۳۹۵: ۲). گرماس بعد از وی و بعد از نگارش کتاب نقصان معنا، برای نخستین بار مطالعات یلمسلف را توسعه داد. او با مطرح کردن نظام‌های نشانه‌ای به بررسی گفتمان روایی پرداخته و نظام‌های گفتمانی را تقسیم‌بندی کرد. با ظهور «فونتنی» (Jacques Fontanill) که حضور پدیدارشناسانه و نقش آن در سیالیت معنا را اثبات کرد، نشانه معناشناسی وارد مرحله جدیدی شد. نشانه‌شناسی تولید معنا را در ارتباط با وضعیت‌های گفتمانی دنبال می‌کند و «در واقع حضور یک کنشگر گفتمانی که عهده‌دار موضع‌گیری گفتمان است، ما را با جریان نو مواجه می‌سازد که تولید معنا را با شرایط حسی و ادراکی پیوند می‌زند. در این شرایط به واسطه حضور عامل حسی و ادراکی، نشانه پیوسته، سیال و در حال تکثیر و زایش است» (آیتی، ۱۳۹۲: ۱۰۶).



در وضعیت گفتمانی کنشی ما با فضایی روایی روبه رو هستیم که کنش در مرکز عملیات روایی قرار دارد و گفتمان روایی با یک فضای تنشی شروع می‌شود که در آن شاهد نقصان ارزشی و یا از دست رفتن ابژه ارزشی هستیم و در این مرحله کنش مرکزیت می‌یابد و به عقیده گرمس ترغیب و اقناع‌سازی به منظور شکل‌گیری کنش متقابل برای تغییر وضعیت در مرکزیت و اولویت قرار می‌گیرد و حضور پدیدارشناسانه شوشر در رخدادها و حوادث، تلاشی برای به دست آوردن وضعیت ارزشی و یا جبران نقصان است. معنا و تولید معنا تحت تأثیر فضای تقابلی حاکم بر نظام گفتمانی شکل می‌گیرد و موضوع کنش و واکنش به عنوان موضوع بنیادین در نظام گفتمانی کنشی بررسی می‌گردد. در این نوع نظام گفتمانی کنش مرکزیت دارد و هدف از فرآیند ارتباط شکل گرفته وادار ساختن کنش‌پذیر به انجام کنش است. وجود نقصان و تصاحب ابژه ارزشی هدف غایی عملیات کنشی به شمار می‌رود. بر اساس رویکرد گرمس در تحلیل نظام کنشی گفتمان، هر الگوی کنشی از سه مرحله تشکیل می‌گردد: آماده‌سازی، سرنوشت‌ساز و سرافرازی (شعیری، ۱۳۹۵: ۱۸) و سرافرازی به مقصدمندی گفتمان و نتیجه نهایی کنش اشاره دارد. برطرف‌سازی نقصان ارزشی، هدف هر وضعیت کنشی است. سرنوشت‌ساز به مرحله تقابل و رویارویی در رویکرد گرمس اشاره دارد و در این مرحله ترغیب و اقناع‌سازی کنشگر انجام و آماده کنش متقابل است. به عبارتی وضعیت گفتمانی از مرحله تجویز و ترغیب وارد مرحله فعالیت شده است. آخرین مرحله از رخداد کنشی سرافرازی است. سرافرازی به پیروزی و خوش فرجامی کنشگر اشاره دارد که با خلق کنش متقابل و غلبه بر دیگری، ابژه ارزشی را به دست می‌آورد. در نمودار زیر یک وضعیت کنشی بر اساس الگوی گرماس ترسیم شده است. در این الگوی کنشی، گفته‌پذیر ترغیب و آماده انفعال و خلق کنش بوده و هدف نهایی به دست آوردن ابژه ارزشی است:



الگوی کنشی قصیده مطابق تحلیل کنش محور گرمس

## ۲. بحث و بررسی: تحلیل نظام کنشی سروده «رسالة إلى سيف بن ذی یزن»

سروده رسالة الی سيف بن ذی یزن یک سروده پنج قسمتی است که وضعیت گفتمان کنشی وضعیت گفتمانی غالب در آن به شمار می‌رود. این سروده یک اثر روایی است که شاعر در آن «سيف بن ذی یزن» را به خلق کنش و مقابله و رویارویی فرامی‌خواند. فرآیند ترغیب، یادآوری و مجاب سازی فنون روایی است که شاعر برای خلق وضعیت کنشی به کار می‌گیرد. در واقع با توجه به اینکه کنش در مرکز عملیات روایی در این سروده قرار دارد و کنش‌ها نسبت به هر وضعیت و مکانیزم گفتمانی دیگری حضور دارند، لذا بررسی این سروده بر اساس الگوی کنش محور انجام می‌پذیرد. در این بخش به تحلیل قصیده بر مبنای الگوی کنش محور گرمس پرداخته و فرآیند تولید معنا مطابق با این نظریه بررسی می‌شود.

### ۲-۱. وضعیتی تنشی سرآغاز وضعیت کنشی

سروده رسالة الی سيف بن ذی یزن که سرشار از آگاهی و احساسات است، عملکرد کنونی انسان عربی در مقابله با چالش‌های سیاسی و اجتماعی را نکوهش کرده و با زبانی تند، کنش‌های کنونی که وجود شاعر را آکنده از درد و رنج ساخته، ترسیم می‌نماید. در این سروده شاعر در فضای تنشی به وجود آمده به کنشی تقابلی فراخوانده و کنشی را ستایش می‌کند که زندگی را برای انسان و سرزمین رنج‌دیده به ارمغان می‌آورد. وضعیت تنشی به فضایی زیستی اشاره دارد که در آن فضا ارزش‌ها دستخوش تغییر شده است و در واقع شرایط زیستی شرایطی نابسامان است و دچار بحران ارزشی است. شاعر گفتمانی را القا می‌کند که در شرایط رنج و بحران ارزشی حاکم، با به وجود آوردن رستاخیزی مجدد، کالبد خسته زندگی را جانی دوباره می‌بخشد.

کنشگر با اثبات وجود جسمانه خود، گفته‌پذیر را به خلق کنش فرامی‌خواند؛ زیرا بر اساس شرایط حسی و ادراکی وی، وضعیت نابسامان کنونی مدلول فقدان کنش و یا کنش منفی و خنثی است و بی‌شک عبور از این مرحله ناخوشایند دارای نقصان ارزشی، نیازمند کنشی مثبت و روبه جلو است. این سروده با ترسیم یک فضای تنشی آغاز می‌کند که در آن فضا تیرگی بر فضای راکد زیستی چیره گشته است. در این فضای رکود زده، مردم ظلم و ستم را همچون سرنوشت و تقدیری پذیرفته هستند؛ همان چیزی که وجود شاعر را آکنده از اندوه می‌سازد. شاعر در سرآغاز قصیده این‌گونه می‌سراید:

«عند ظلّ الدهر تحت قيودنا الفاء/ ونصف الألف/ من أعوامنا العجفاء/ وأنت مشرد/ وبلادنا تدعوك واسيفا/ تعاتب الأقدار/ وتسقط تحت كل سحابة ياسيفا/ من عينك الأشعار» (مقاله، ۱۹۸۶: ۲۸۲). شاعر در این سرآغاز، فضایی تنشی را بازگو می‌کند. در فضای زیستی ترسیم شده شاعر با تعبیر سال‌های خشک و بی‌حاصل از شرایط زیستی کنونی تعبیر می‌کند. مخاطب برای مقابله با دیگری و تغییر وضعیت کنونی تلاشی ندارد و قضا و قدر و سرنوشت را سرزنش می‌کند. در این

فضای زیستی اشعار از چشمان وی سقوط می‌کند. سقوط اشعار بیانگر بحران ارزشی و یا نقصان ارزشی در شرایط کنونی است و شاعر با ترسیم سقوط اشعار فضای تنشی می‌آفریند. دیالوگ و در هم آمیزی زمان و مکان در یک فضای کرونوتویی (Chronotope space) پویا (۱)، از امتداد یک نگرش توأم با شناخت تعبیر می‌کند. بر اساس اصول نشانه‌شناختی، شاعر با زاویه دید شناختی خود یک فضای تنشی را می‌آفریند و با به کارگیری زبانی رمزآلود و هنجارگریز به دنبال خلق حالت حسی و ادراکی در وجود گفته‌پذیر است. درد و رنج مردم و وطن شاعر رخداد تازه‌ای نیست؛ بلکه این سرزمین شاهد سلسله‌ای ادامه‌دار از درد و رنج بوده است و زمان حال نیز امتداد آن درد و رنج دیرینه است. هزاران سال است که این سرزمین و مردمانش در قید و بند زیست می‌کنند. در سالیانی خشک و بی‌حاصل. آوارگی که شاعر از آن تعبیر می‌کند، آوارگی آمال و آرزوهای این مردم است.

دشمن در مقام دیگری وطن و سرزمین را سلب کرده است. سقوط اشعار در این تصویر هنری، از بحران ارزشی و تباهی و نابودی ارزش‌ها در این فضای زیستی و فقدان بینش و آگاهی تعبیر می‌کند. در این طرحواره حسی و حرکتی شاعر سقوط اشعار در فضایی گسترده از تیرگی را ترسیم می‌کند. قید و بند ترسیم شده در این بخش از قصیده به حصار فکری سیف بن ذی یزن اشاره دارد.

در بخش دیگری از قصیده شاعر فقدان این بینش و آگاهی و حصار و تنگنای فکری را در فضای گسترده‌ای از تیرگی و بدبختی ترسیم می‌کند (البستانی، ۲۰۱۶: ۳۰). شعر رمز بینش و آگاهی است و در فضای خشک و قحطی‌زده، شعر نیز از دیدگان سیف بن ذی یزن سقوط کرده و فقدان بینش و آگاهی در وجود او را تداعی می‌کند. در مقابل کنش دشمن در مقام دیگری، شاعر فقدان کنش متقابل را به تصویر می‌کشد و سرزنش کردن تقدیر و سرنوشت، سستی ضعف عزم و اراده را تداعی می‌کند:

«على أبوابِ قيصر تذبج الأيام / تسكب ماء الوجه / فما نبضت بقيصر رعشة الإنسان / ولم تنهض  
قضيتنا / وما زال الظلام هنا / ابرهة يسوق قوافل الأحرار / بيني من جماجمنا / كنيسة لربه القهار /  
ويغرق حلمنا الأخضر» (همان: ۲۸۳-۲۸۴). شاعر با ترسیم واقعیتی سرشار از رکود و درد و رنج، فضایی تنشی را ترسیم می‌کند. در این فضای تنشی کنش متقابلی وجود ندارد. قيصر / دشمن و در مقام دیگری بر این وطن چیره یافته و وطن را به عنوان ابژه ارزشی تصاحب کرده ولی کنش متقابلی به چشم نمی‌خورد.

فقدان نبض و لرزش در مقابل ظلم و ستم قيصر، از نظر شاعر یک فقدان ارزشی است که درد و رنج این وطن را به ارمغان آورده است. وجود تاریکی، ساخت کلیساهایی از جمجمه مردم این سرزمین به وسیله ابرهه و غرق شدن رؤیای سبز مردمان این سرزمین، با افت فشار عاطفی همراه است. شاعر در این سروده از ریخته شدن آبروها و وجود تاریکی و شرایط نابسامان تعبیر

سخن می‌گوید. وی فضایی زیستی را تجربه کرده که در آن رؤیاهای سبز مردم غرق‌شده و قیصر نماد ظلم و جور و ستم روزگار را ذبح می‌کند. ابرهه آزادگان را رانده و از جمجمه آنها کلیسایی برای خداوندگار قدرتمند خود می‌سازد. در مقابل این حجم از ظلم و جور کنش متقابلی برای تغییر این وضعیت وجود ندارد نبود رعشه انسان در مقابل قیصر از بی‌تفاوتی مردمان این سرزمین تعبیر کرده و فقدان نهوض آرمان انسانی از نبود کنش متقابل را نشان می‌دهد. رنگ سبز از نظر نشانه معنانشناسی از زندگی، خوشی و سرزندگی و رؤیا و شادمانی تعبیر می‌کند (رباعه، ۲۰۱۲: ۱۱۴). رؤیای سبز هنجارگریزی است که غرق شدن آن از نظر نشانه معنانشناسی بیانگر قبض فشار عاطفی بوده و نشان‌دهنده حس و ادراک شوشر است. شاعر با چشم خود بحران ارزشی را می‌نگرد و با ترسیم سرزنش کردن تقدیر و سرنوشت از سوی مردمانی که درد و رنج خود را به بهانه اینکه سرنوشت و تقدیر آنها است، پذیرای ظلم و ستم شده‌اند و در مقابل حاکمان و سردمداران ستم‌پیشه بر نمی‌خیزند، آنها را به باد تمسخر و نیشخند می‌گیرد.

تکانه حسی و عاطفی درونی در این موقعیت گفتمانی منفی و زیان‌بار است. نکوهیدن سرنوشت و تقدیر از حس و ادراک درونی منفی در وجود مردمان این سرزمین تعبیر می‌کند. در این سرآغاز شاعر با تجربه زیستی و شناختی خود به دنبال انتقال حس درونه‌ای و شناختی خود به گفته‌پذیر است. تثبیت حضور جسمانه و پدیدارشناسانه در این سرآغاز، هدفمند و بر اساس اصل شناخت موقعیتی انجام گرفته است. شاعر با حس و ادراک شاعرانه خود اوضاع نابسامان کنونی را لمس کرده و حضور جسمانه شاعر در این اوضاع نابسامان نقش مهمی در انتقال این تجربه و احساس دارد. شاعر فضای کنونی را مدلول فقدان کنش متقابل از سوی مردمان این سرزمین دانسته است. مردمانی که این ظلم و جور را تقدیر و سرنوشت خود می‌دانند.

در این موقعیت گفتمانی شاعر از ضمیر جمع بهره می‌گیرد. کاربست این ضمیر که شاعر با آن به حضور خود در این فضا موجودیت بخشیده و حضور جسمانه خود را تثبیت کرده، بعد حسی و ادراکی گفتمان را تعمیق می‌بخشد و باعث شکل‌دهی به تولید معنا می‌گردد. به عبارتی شاعر که خود در این فضای نابسامان قرار دارد، درد و رنج را به خوبی لمس می‌کند، بدین ترتیب تعبیر از درد و رنج این سرزمین با شناخت و ادراک صورت گرفته است:

«حَدِيثُ الْحَبِّ / صَنَعْنَا مَنَكَ يَا إِنْسَانَا الْمَصْلُوبِ فِي الْآفَاقِ / وَفِي الْأَعْمَاقِ / حَفَرْنَا رَسْمَكَ الْمَشْنُوقِ / أَشْرَعَةَ النَّهَارِ عَلَى الْجِبَالِ الرَّبْدِ تَنَكُّسًا / وَتَحْتَضِرًا / وَنَغْرَقُ فِي مَوَاجِعِنَا الزَّمَانَ يَسِيرًا / عَالِمَنَا يَطِيرُ يَطِيرُ / وَأَنْتَ هُنَاكَ لَمْ تَرَجِعْ / وَلَا عَادَتَ مِنَ الْمُنْفَى / وَوَجْهَ الشَّمْسِ لَمْ يَطْلُعْ»، (مقاله، ۱۹۸۶: ۲۸۴-۲۸۵). ابیات حاضر با یک فضای گفتگویی آغاز می‌شود. در این فضای تنشی که شاعر با حس و ادراک شناختی خود آن را لمس می‌کند، حدیث عشق و دلدادگی را زیان‌بار و اسفناک می‌داند. در این موقعیت گفتمانی تولید معنا با رسم گستره و بسط فشار عاطفی شکل می‌گیرد. به صلیب کشیده شدن انسان و تکه‌تکه شدن روز روشنابخش و احتضار و جان دادن در این موقعیت

گفتمانی زبانی شاعرانه است که به تولید معنا می‌پردازد. موقعیت گفتمانی حاضر موقعیتی گفتگویی و بر اساس اتصال گفتمانی است. شاعر حضور خود را به عنوان سوژه تثبیت می‌کند و در این فضای تنشی از جان دادن و تکه‌تکه شدن روز روشنایی‌بخش تعبیر می‌کند. فضای تنشی در یک موقعیت گفتمانی از دو حالت قبض و گستره برخوردار است و یا به عبارتی فشاره که همان انرژی درونی بعد کیفی ادراک، گستره و استقرار در موقعیت‌های مکانی و زمانی ادراک را می‌سازد و در این موقعیت در هم شکستن جریان‌های عادی زبان و با فاصله گرفتن از فرم‌ها و روابط عادی زبان گفتمان ارتقا می‌یابد (فلاح، ۱۴۰۱: ۲۷۱). با افزایش فشار و تکانه عاطفی درونی مثبت گستره روبه جلو حرکت می‌کند. گفته‌پرداز در این بخش از سروده به دنبال تحریک مخاطب و یا سیف بن ذی یزن به عنوان منجی سرزمین خود است. عباراتی مانند: از سخن عشق و دلدادگی از تو ساختیم و رخسار به صلیب کشیده شده تو را کشیدیم، تکانه عاطفی و ادراکی را در وجود مخاطب به وجود می‌آورد تا به کنش واداشته شود و منظور از فشار عاطفی درگیر کردن احساسات و عاطفه و ادراک مخاطب است. در ادامه این تصاویر هنری شاعر با ترسیم اوضاع زیستی نامناسب به دنبال افزایش فشار و تکانه عاطفی در وجود مخاطب است. شاعر در این موقعیت گفتمانی، زبانی هنجارگریز را به کار می‌گیرد. بادبان‌های روز بر روی کوه‌ها در هم شکسته می‌شود و کوه‌ها در حال جان دادن هستند. نقاشی انسان به صلیب کشیده شده، به دارآویخته می‌شود و بادبان‌های روز روشن‌بخش در حال جان دادن هستند. این تصاویر هنری به منظور خلق فشار و یا تکانه عاطفی در وجود گفته‌پذیر ترسیم شده است. اثبات حضور جسمانه در این بخش از سروده راهکاری گفتمانی برای تولید معنا و عینیت‌بخشی و انتقال سریع معانی است. منظور از حضور جسمانه از نگاه گرمس پایگاهی است که ادراک و احساس سوژه در آن جای گرفته و مرزهای معنایی جابجا می‌شود (گرمس، ۱۹۸۷: ۱۲۲). در این سروده سوژه در موقعیت قرار دارد و شرایط نابسامان و تراژدی که به چشم خود می‌بیند، در خلق احساس و ادراک در وجود وی نقش دارد و سوژه نقش‌پذیر تحت تأثیر این شرایط به منظور القای کنش متقابل ترغیب می‌شود.

این تعبیر با فاصله گرفتن از نرم و عادت زبان، طرحواره‌ای حسی و عاطفی می‌آفریند که به تولید معنا می‌پردازد. در این طرحواره حسی و حرکتی که توأم با حرکت و پویایی است، فقدان تکانه عاطفی و ادراکی مثبت در این فضای تنشی، رشد گستره منفی را به دنبال داشته است. نبود کنش متقابل و نبود تکانه ادراکی و شناختی مثبت‌گرا موجب وضعیت نابسامان کنونی است که شاعر در این موقعیت گفتمانی با زبانی هنجارگریزی به توصیف آن می‌پردازد.

در این اشعار شاعر گفته‌پذیر را در یک فضای تنشی جدیدی قرار می‌دهد؛ فضایی تنشی که در آن تقابل بین پویایی و حرکت و سکون و ایستایی به چشم می‌خورد و بین این دو فضا آمیختگی و درهم تنیدگی آشکاری وجود دارد که به تولید معنا می‌پردازد. از یک‌سو زمان در حال

حرکت و استمرار بوده و جهان پیوسته در چرخش و جریان است: الزمان یسیر/والعالم یطیر، یطیر... در سوی دیگر حضور شوشگری تثبیت شده که بازنگشته و هنوز در تبعیدگاه است. رابطه بین تبعیدگاه و بین سیر و سرکت زمان رابطه‌ای مفهومی و تقابلی است که دو فضای درهم‌تنیده مختلف را ترسیم می‌کند. مقصود از تبعیدگاه در این طرحواره تصویری و عاطفی چیز دیگری است. شاعر با کاربست این واژه از این حقیقت تعبیر می‌کند که انسان به درون خود تبعید شده است. تبعید وجودی انسان بدون شناخت و ادراک مایه رنج و درد وی شده و از نقصان ارزشی تعبیر می‌کند. انسان معاصر عربی بر اساس نگاه شاعر دچار یک بحران درونی و ارزشی بوده و با خود و ارزش‌های خود بیگانه است. همین موضوع درد و رنج او و وطن و سرزمینش را به دنبال داشته و تنها راه اصلاح شرایط نابسامان کنونی، عبور از تبعیدگاه وجودی انسان و عبور از این بحران است.

#### ۲-۲. عبور از بحران تنشی و مرحله کنش

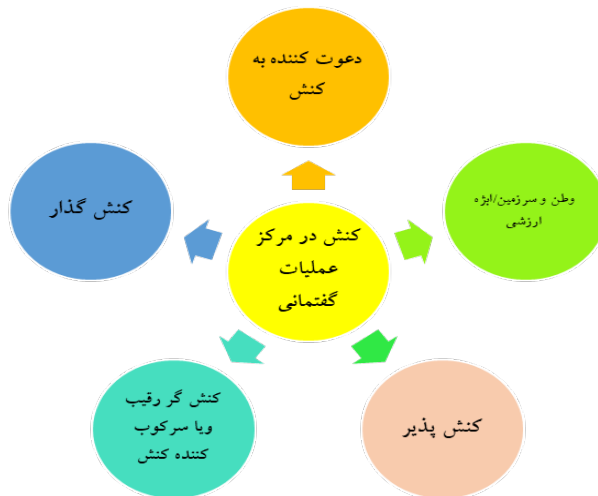
عبور از مرحله بحران و یا نقصان ارزشی مستلزم حضور کنش است. نظام گفتمانی کنشی به وضعیتی اشاره دارد که از نظر نشانه‌شناسی معناشناسی کنش در مقابل کنش قرار گیرد. در ساختار گفتمانی با خروج از مرحله تنشی، کنش در مرکز عملیات روایی واقع می‌شود و رخداد کنشی به منظور تغییر وضعیت انجام می‌پذیرد و به عبارتی «کنشگران که فاقد ابژه ارزشی هستند، با برنامه و شناخت برای تصاحب آن وارد فرآیند کنشی می‌شوند و یا صاحب ابژه ارزشی هستند که باز هم بر اساس فرآیند کنشی و دخالت نیروهای بیرونی و برتر آن را از دست می‌دهند» (رسولی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۹۸).

نیروهای مغلوب با غلبه ابژه ارزشی را تصاحب می‌کنند. کنش از نظر «پارسنز» تحت تأثیر سه بعد شناختی و عاطفی و تقویمی شکل می‌گیرد (محمدی اصل، ۱۳۹۵: ۳۷). شناخت درست و درگیر شدن حس و ادراک و عاطفه کنشگران و دغدغه‌مندی آنها همراه با ارزیابی موقعیت، خلق حالت کنشی را به همراه دارد.

در سروده مقالح گفته‌پذیر از درد و رنج مردم و سرزمینش به ستوه آمده و وضعیت اسفناک حاکم وجود او را سرشار از اندوه ساخته است. گفته‌پذیر در این موقعیت برای خلق مرحله کنشی به دنبال خلق حس مشترک است. حس مشترک همان انتقال حس و ادراک گفته‌پرداز به گفته‌پذیر است تا لزوم انجام کنش را به او القا کند. عبدالعزیز مقالح در سروده بعد از ترسیم فضای تنشی که آن دو حالت ایستایی و پویایی درهم‌تنیده می‌شود، لزوم کنش متقابل و خیزش و مقابله را چاره‌ساز می‌داند و این‌گونه می‌سراید:

بیمینک لیل / یسارک لیل / أمامک لیل... / خلفک ویل... / لیس سوی الحریق / أعد لنا لجبالنا  
دوامة الحرق / و خلف الريح والاعصار ارسل صامت المجداف / توقع أن تمون الیوم / وأن تحیا فی  
شاطئ الأعراف / فما أشقی جبیناً خاف / تمرغ فی الظلام بکی (عبدالعزیز مقالح، ۱۹۸۶: ۲۸۶-۲۸۷).

شب در این سروده نماد ظلم و ستم و بحران فراگیری است که مردم را احاطه کرده است. راست و چپ و پیش رویی آکنده از تاریکی و ظلال و در این شرایط تنها راه چاره، آتش است. آتش بیانگر خیزش و روحیه عصیانگری است. نمادواره آتش که با بار جنسیتی همراه است به عصیان‌گری و ناپذیرایی اشاره دارد. شاعر در این سروده آتش را ستوده و تغییر وضعیت بحرانی و تنشی حاضر را تنها در صورت عصیان و ناپذیرایی امکان‌پذیر می‌داند که در ادامه با نمادواره آتش به آن اشاره کرده است. عبارت: لیس سوی الحریق بیانگر این است که در شرایط تاریکی همه جانبه، تنها راه تغییر این وضعیت، عصیان‌گری و خیزشی است که در نمادواره آتش تجلی می‌یابد. شاعر با کاربست هنرمندانه این رمزگان شناختی، گفته پذیران را در این موقعیت گفتمانی به کنشی متقابل فرامی‌خواند؛ کنشی از جنس عصیانگری و ناپذیرایی. شاعر در ادامه، شهادت و فدا شدن در راه وطن و سرزمین را به عنوان یک ابژه ارزشی معرفی می‌کند که مبارزان عصیانگر، با نثار روح و جان خویش آن را تصاحب می‌کنند. همچنین شاعر کسانی را به ریشخند و تمسخر می‌گیرد که به جای رویارویی و تن دادن به کنش متقابل، در تاریکی به سر می‌برند و از این وضعیت نابسامان به ستوه آمده اما سردرگریان کرده بوده و با اشک، قضا و سرنوشت را لعنت نموده و به مقابله تن نمی‌دهند:



#### الگوی یک وضعیت کنشی بر اساس رویکرد نشانه معنائی

تطارک العیون بکل أطماع الذئاب یجوعها الظاری / تمزق قلبی المطعون / تنهش جسمک العاری / و بین عبید لیل الأرض / تبحت عن ملاکة و ثوار وفی النار / سنفرض أی حل سوف یأتینا مع السفن / سیرفرض شامخاً وطنی / إذا سیزیف لم یحفل بصخرته / ویقذفها إلى أسفل / فمن ذا غیره یفعل / أ ترضی أن تسلّم نفسها للعار / هل تقبل / وماباقی غیر اللصوص السارقی الأعراس والمحتل (مقالح، ۱۹۸۶: ۲۸۸-۲۹۰). در این بخش از سروده، شاعر سیف بن ذی یزن را به کنش متقابل برای تصاحب ابژه ارزشی فرامی‌خواند. گرمس در بررسی ساختار روایی، موضوع تقابل‌های

دوگانه کنش‌ها را مطرح کرده و معتقد است هر پی رفت (sequence) از تعدادی الگو که آن را الگوهای کنشی می‌نامند، تشکیل می‌گردد (احمدی، ۱۳۷۰: ۱۶۲). در شکل زیر الگوی تقابل و اطراف این صحنه تنشی و تقابلی نشان داده شده:

بی‌شک تلاش برای برقراری وضعیت کنشی مدلول درگیر شدن حس و ادراک شوشگر و یا گفته‌پرداز است. گفته‌پرداز با توجه حس و ادراک و شناخت خود همان‌طور که پارسونز اشاره کرده، به خلق حالت کنشی دعوت می‌کند. در این بخش از سروده مقالح کنش در مرکز وضعیت گفتمانی قرار دارد و تولید معنا بر اساس کنش و ترسیم وضعیت کنشی شکل می‌گیرد. نظام گفتمانی در این بخش از سروده نظام گفتمانی القایی است. گفته‌پرداز در این سروده لزوم انجام کنش متقابل را القا و با کاربرست رمزگان‌های شناختی و اسطوره‌ای کنش‌پذیر را برای انجام کنش مجاب می‌کند.

وطن و سرزمین ابژه ارزشی است که کنشگر رقیب و سرکوب‌کننده در این سروده آن را تصاحب کرده است. گفته‌پرداز با برانگیختن حس و ادراک سیف بن ذی یزن به عنوان کنش‌پذیر، به دنبال دعوت از او برای خلق کنش متقابل است. شاعر با ترسیم کنش پاره‌پاره شدن قلب خود به وسیله گرگ‌های طماع و درنده شدن پیکر سیف بن ذی یزن و به بردگی کشیده شدن مردم، به دنبال انتقال حس درونی خود و تحریک احساس و عواطف گفته‌پذیر است. با تعبیر اینکه سیف خود صخره را بر دوش کشد و مسؤولیت این تغییر را بر عهده بگیرد، به دنبال انتقال شناخت و حس و ادراک خود به گفته‌پذیر و اقناع وی است. گرگ که از خوی درندگی و وحشی‌گری دشمنان این وطن و سرزمین تعبیر می‌کند، او را احاطه کرده است. سیزیف رمزی اسطوره‌ای و شناختی است و شاعر به منظور اقناع کنش‌پذیر آن را به کار برده است. سیزیف نماد مسؤولیت‌پذیری و رنج ابدی است و گفته‌پذیر به منظور اقناع سیف بن ذی یزن او را این‌گونه خطاب می‌کند: اگر سیزیف صخره خود را به دوش نکشد، چه کسی این مسؤولیت را بر دوش می‌کشد؟ در این وضعیت گفتمانی شاعر با به کارگیری رمزگان‌های شناختی و در طرحواره‌های حسی و حرکتی پویا، به تولید معنا می‌پردازد.

سیف بن ذی یزن به عنوان سیزیف عصر حاضر و منجی این وطن و سرزمین، باید به پا خیزد و با کنشی متقابل در برابر دشمنان، با آنان بر سر تصاحب ابژه ارزشی رویارو شود. «در یک وضعیت کنشی و تقابلی از نظر پارسونز، جهت‌گیری کنشی مدلول شناخت کنشگر از وضعیت و خواست و هدف و اهمیت کنش برمی‌گردد و لذا گفته‌پرداز به دنبال خلق انگیزش کنشی است» (محمدی اصل، ۱۳۹۰: ۵۲).

شوشگر در این بخش از سروده به منظور خلق انگیزش کنشی در وجود سیف بن ذی یزن، به دنبال انتقال شناخت و درگیر ساختن حس و ادراک وی است. ترسیم وجود گرگ‌ها طماع، وجود دزدانی که آبروها را سلب می‌کنند و سرزمینی که با وجود تمام رنج‌ها سربلند و باقی‌مانده،



تلاشی برای وادار ساختن سیف بن ذی یزن برای جهت‌گیری کنشی و مقابله با دشمنان این وطن و سرزمین با به دوش کشیدن این مسؤولیت است. تنها راه نجات این وطن و سرزمین این است که خود مردم برای رهایی آن به پا خیزند و نباید چشم‌انتظار هیچ چیز دیگری باشند و راه حلی برای پایان دادن به تراژدی این وطن و سرزمین نیست. تعبیر «سرفض آی حل یأتینا مع السفن» در این بخش از سروده به همین معنا اشاره دارد. شاعر با این تعبیر هنری به دنبال متقاعدسازی سیف بن ذی یزن و وادار ساختن وی برای انجام کنش متقابل و خیزش و انقلاب است تا بدین صورت عبور از وضعیت نابسامان انجام پذیرد.

### ۳-۲. کنش مطلوب و کنشگر رهایی‌بخش

گفته‌پرداز در موقعیت‌های گفتمانی مختلف، فنون و استراتژی‌های بیانی، زبانی مختلفی را برای خلق انگیزش کنشی در وجود گفته‌پذیر به کار می‌گیرد. گفته‌پرداز در نمونه‌های بالا در طرحواره‌های تصویری خود که با افت فشار عاطفی همراه است، از وجود دشمنان طماع و دزدانی تعبیر می‌کند که اعراض را سلب و به غارت می‌برند و این‌گونه به دنبال خلق انگیزش کنشی است. شاعر در ادامه برای تبدیل کردن فضای تنشی به فضای کنشی ممکن‌ها را به تصویر می‌کشد. شاعر فضایی زیستی را ترسیم کرده که از گسست وضعیت تنشی تعبیر می‌کند و با حاضر سازی کنش‌پذیر و ترسیم نابودی و فروپاشی دشمن، گفته‌پذیر را به خلق کنش ترغیب می‌کند:

«علی عینی کتبنا قصاد الشوق المسائیة/ فی سرادینا اللیلی کتبنا قصاد آخری بکائیة/ لأنک قادم/ سینزل جیشنا المغوار/ تعال فأننا نأسی علیک/ لقد شب الصغار وخلف الغیم الأمطار/ وفی الأعمال تحتشد الأبایل/ أبرهة یناور وهو مأکول/ ینتهی جذب الصیف أیلول»، (مقالح، ۲۹۲:۱۹۸۶/ ۲۹۳). در طرحواره تصویری پیشین ما با تنزل فشار عاطفی و گستره منفی روبه رو هستیم. گفته‌پرداز در بخش قبلی از سروده که به آن پرداختیم با ترسیم وجود دشمنان گریز خویی و محاصره وطن و سرزمین فضایی تنشی منفی را ترسیم می‌کند و با خلق شناخت موقعیتی به دنبال وادار سازی کنش‌پذیر به کنش متقابل است. در این بخش از سروده شاعر به عنوان گفته‌پرداز، از تغییر این فضای تنشی و آغاز موقعیت زیستی دیگری تعبیر می‌کند. ترسیم شعرسرای در زندان‌های سرد و تاریک و شوق سروده‌هایی که گفته‌پذیر می‌سراید، با افزایش فشار عاطفی همراه است. منظور از شناخت موقعیت، آگاهی بخشی مخاطب از شرایط زیستی کنونی است. شاعر در این بخش از سروده با ترسیم هویت و ماهیت واقعی دشمنان وطن و اوضاع نابسامان زندگی، تصویری پویا و ملموس از سرزمین خود در اختیار گفته‌پذیر قرار داده و این‌گونه شناخت موقعیتی امکان‌پذیر می‌شود.

با وجود اینکه اوضاع زیستی کنونی همه را پیر و رنجور ساخته، اما بی‌شک سیف بن ذی یزن خواهد آمد و پشت ابرها باران‌ها در کمین است تا این وطن و سرزمین را سیراب سازد.

پرنده‌های ابابیل جمع شده و ابرهه در هجوم این پرندگان خرد و تکه‌تکه می‌شود و در پایان، خشکی تابستان پایان می‌پذیرد. شاعر در این طرحواره‌ها که با اوج فشار عاطفی همراه است، برای ترغیب به خلق کنش، از ممکن‌های مطلوب تعبیر می‌کند و آینده روشن را به ترسیم می‌کشد و با حاضرسازی غایب به عنوان یکی از فنون اتصال گفتمانی، گفته‌پذیر را تشویق و ترغیب می‌سازد.

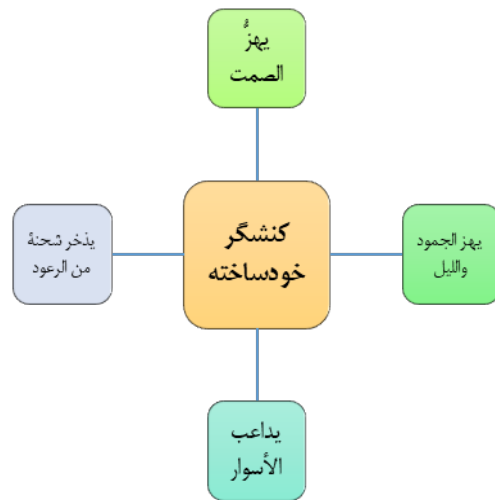
#### ۲-۴. کنشگری خودساخته و تشویق کنشگر مغلوب

در یک گفتمان کنشی در ساختار روایی آن مجموعه‌ای از کنش‌های مختلف قرار می‌گیرد. گاهی کنش صورت گرفته در مرکز عملیات، نتیجه ترغیب و تشویق و یا تجویز و مجاب است. گاهی صورت گرفتن کنش بدون هیچ عامل خارجی انجام می‌گیرد. اراده و خواستن کنشگر او را در مرکز کنش قرار می‌دهد و خواستن از درون خود کنشگر نشأت می‌گیرد و در این حالت کنشگری خود ساخته است (شعیری، ۱۳۹۸: ۲۶). در سروده مقالچ، سیف بن ذی یزن در مقام کنش‌پذیر پیوسته از سوی کنش‌گذار تشویق و می‌شود تا به کنشگری و کنش متقابل بپردازد. در این سروده شاعر کنشگری خود ساخته را معرفی می‌کند که به عنوان یک حکیم و کارآموده خود بدون هیچ عامل دخیلی به خلق کنش می‌پردازد:

«أموت من سجنی / اموت خلف اللیل والجدار / این اکون.. لادری / ولکنی أری من بعید  
ومیض نار / ألمح أصف بن برخیا یداعب الاسوار / یضیء لیلنا / یذخر شحنة من الرعود / سوف یهز  
هذا الصمت /.. هذا اللیل والجمود» (مقالچ، ۱۹۸۶: ۳۰۰). شاعر در این سروده با تکیه بر اصل تفکیک  
در این گفتمان شعری به دنبال ترغیب گفته‌پذیر است. مؤلفه گفتمانی تفکیک با صراحت یک  
فرد را از دیگری و یا دیگر گروه‌های مشابه تفکیک می‌کند. تفکیک کردن یک استراتژی  
گفتمانی است که توسط لیوون برای ایجاد تمایز بین دو فرد و یا دو گروه و یا خود و دیگری  
معرفی شده است (قدرتی، صیادی نژاد و ایوکی، ۱۴۰۲: ۱۱۰). شاعر در این سروده با کاربست اصل  
تفکیک سازی دو کنش متقابل را ترسیم می‌کند که ره‌آورد این فن گفتمانی ترغیب و تشویق  
گفته‌پذیر است. «أصف بن برخیا» به عنوان یک حکیم خردورز با ارزیابی موقعیت به خلق کنش  
می‌پردازد. بین کنش پرداز و عاصف بن برخی ناسازواری وجودی برقرار است. کنش پرداز مرگ  
خود را از پشت میله‌های زندان اعلام کرده و تسلیم می‌شود. او پشت دیوار و شب تیره و تاریک  
جان می‌دهد؛ اما أصف بن برخیا به مرگ و نیستی تن نمی‌دهد. او کنشگری خودساخته است که  
از پس میله دیوارهای تاریک و تیره سر برآورده و با باری از رعد و برق تاریکی را در هم شکسته  
و رکود و جمود را پایان می‌بخشد.

در اینجا موضوع خواستن و نخواستن مطرح است. کنشگری و فقدان کنش به خوبی ترسیم  
شده است. کسی که خواهان حضور و کنش نیست فرجامی به جز مرگ و نیستی نخواهد داشت.  
در مقابل نتیجه خواستن و داشتن اراده رهایی و روشنایی بخشی است که شاعر آن را ترسیم

می‌کند. شاعر در این بخش از سروده با ترسیم تقابل بین خواستن و نخواستن به تولید معنا می‌پردازد. یک سوی این تقابل بیگانگی انسانی است با ارزش‌ها و سوژه ارزشی و سوی دیگر انسانی است خردمند و حکیم که با عقلانیت کامل نظر خود را بر روی ندای وجدان متمرکز می‌کند و انسان را به التزام کامل و ثابت قدمی در تصمیم و عمل فرامی‌خواند (مددی، ۱۳۹۷: ۱۳۵) و به کنشی مبتنی بر عقلانیت و خرد فرامی‌خواند. بین خواستن و نخواستن تقابلی همیشگی برقرار است. کنش‌پذیر که اراده کنش در درون او وجود ندارد، مرگ و نیستی را انتظار می‌کشد و «أصف بن برخیا» وزیر حضرت سلیمان که به اذن او قصر ملکه بلقیس را در پیشگاه او حاضر کرد، وجودش سرشار از خواست و اراده است، و به عنوان نماد علم و آگاهی و بینش که لازمه هر کنش‌رهایی‌بخش است، از دیوارهای زندان عبور می‌کند و روشنایی را به بار می‌آورد. شاعر با رسم این ناسازواری و اختلاف به تولید معنا می‌پردازد. برقراری این تقابل یکی از فنون گفته‌پرداز برای معنا آفرینی است. تکرار لفظ «أموث» در این سروده فرجام سکوت و عدم تن دادن به کنش متقابل از سوی گفته‌پرداز را تأیید می‌کند. در سوی دیگر این طرحواره حسی و عینی پیامدهای خیزش و کنش متقابل و رویارویی را برای تشویق سیف بن ذی یزن ترسیم شده است. افعال کنشی این بخش از سروده همانند: «یداعب و یذخر و یضیء و یهز» افعالی حسی و حرکتی هستند که با خلق یک مجموعه توصیفی به تولید معنا و خلق زاویه دید و شناخت در وجود گفته‌پذیر می‌پردازد:



#### الگوی یک کنشگر خودساخته

فعل «یهز» در این سروده کنشی حرکتی و بصری است که در کنار واژه: «الصمت» ترکیبی هنجار‌گریز خلق می‌کند. در کنار زیبا بیانی این ترکیب، گفته‌پرداز به کارآمدی کنش اشاره می‌کند. اصف ابن برخیا به عنوان کنشگری خود ساخته به مقابله با تاریکی و رکود پرداخته،

سکوت را می‌شکند و پرده‌های تاریکی را کنار می‌زند. گفته‌پرداز با ترسیم این شخصیت به دنبال تشویق و تحریک گفته‌پذیر است.

لفظ «الرعود» از الفاظ حرکتی و بصری و از لحاظ معناشناسی، بیانگر خیزشی برق‌آسا است که روشنایی‌بخش و نابودکننده دشمنان است. گفته‌پرداز با ترسیم مجموعه‌ای از کنش‌های حسی و حرکتی از سوی آصف بن برخیا، سیف بن ذی یزن را به عنوان کنش‌پرداز مطلوب به خلق کنش تشویق و تحریک می‌کند. هدف و غایت این گفتمان صعود از فقدان کنشی به سوی حرکت و کنش است که در بند آخر قصیده این هدف تحقق پیدا می‌کند. در ادامه نامه سوم از سوی شاعر در مقام گفته‌پرداز به سیف بن ذی یزن، وی مجدد به دنبال برانگیختن حس و انگیزه وی برای کنش‌گری است:

حين تسهل القيود/ تموت حولي كالعصافير الألوان/ تهرب الأحلام/ أصرخ في الظلام/ يا صانع النهار/ متى تعود/ تهز في أقدامنا القيود/ نحن في انتظار الشمس/ أين أنت/ أسمع الرياح في القمم/ نحن في انتظار القادم العظيم (مقاله، ۱۹۸۶: ۳۰۲-۳۰۳). در این موقعیت گفتمانی مبتنی بر گفتگو، گفته‌پرداز به دنبال برانگیختن حس و انگیزه در وجود سیف بن ذی یزن است. ترسیم درست واقعیت و نمایش تصورات و افکاری که در سر دارند، و احساساتی که برانگیخته می‌شود و آرزوها و اهدافی و هراس‌هایی که ذکر می‌شود، در واداشتن مخاطب به کنشگری نقش مهمی ایفا می‌کند (روشه، ۱۳۹۴: ۶۰). در واقع به عنوان محرکی برای انسان عمل می‌کند. کنش «أصرخ» در این طرحواره تصویری، کنشی حسی و عاطفی است که به دنبال زایش عاطفی در وجود گفته‌پذیر است.

نابودی رؤیاها و مرگ رنگ‌ها در این بخش از سروده جهان بیرونی را ترسیم می‌کند. گفته‌پرداز در ادامه برای به کنش واداشتن مخاطب، با تعبیر نورانی بخش بودن وجود وی، او را ترغیب و احساسات او را بر می‌انگیزد و او را خطاب می‌کند؛ چه موقع بازمی‌گردی و ما را از قید و بند رهایی می‌بخشی. واژه «ریاح» در این سروده رمز اراده عصیانگری و روحیه انقلابی است و شاعر با مخاطب قرار دادن سیف بن ذی یزن با تعبیر وجود باها در چاله‌ها و تالاب‌ها، از نبود چنین روحیه عصیانگری در وجودش شکایت می‌کند تا احساسات و عواطف او را برای تن دادن به کنش متقابل برانگیزد.

## ۲-۵. حضور تحقق یافته

کنش پرداز با کاربست روش‌ها و فنون مختلف برای خلق اراده کنش در وجود کنش‌پذیر می‌کوشد و او را در آستانه کنش قرار می‌دهد. به عبارتی با در اختیار گذاشتن توانش و شناخت و آگاهی و با ترغیب وی او را به انجام کنش وامی‌دارد. شعیری عقیده دارد که باور به کنش در این مرحله تقویت می‌شود و همه تردیدها را برای انجام کنش از بین می‌برد (شعیری، ۱۳۹۵: ۲۷) و حضور کنشگر تثبیت می‌شود. قصیده عبدالعزیز مقال از ۵ رساله تشکیل شده است.

گفته‌پرداز با نوشتن این نامه‌های به سیف بن ذی یزن به دنبال وادار ساختن وی به کنشگری و مبارزه است. در رساله نخست و دوم و سوم به ارزیابی موقعیت می‌پردازد و شرایط زیستی آکنده از درد و رنج را ترسیم می‌کند. در رساله دوم عدم وجود خواست و اراده در درون او را بازگو می‌کند و نتیجه و ره‌آورد خواست و اراده را برای او متذکر می‌شود. کنشگر در رساله چهارم نخست به ارزیابی موقعیت و ترسیم توانش در وجود سیف بن ذی یزن می‌پردازد و در ادامه خلق کنش از سوی او را به تصویر می‌کشد:

«تقرح وجه الحياة/ يقولون مات/ أقام له الليل قبرا على شاطئ البحر/ بلاكفن في وجه الصحراء/ أطفاله عند أقصى الجنوب عرايا/ ينتظرون الهدايا/ يقولون: في بلد العم سام/ قضى نحبه ولم يكن شاهد الموت غير الظلام وأطياف قريته لحظات الخروج...» (مقالح، ۱۹۸۶: ۳۰۱). گفته‌پرداز در این موقعیت اتصال گفتمانی به ارزیابی موقعیت گفتمانی می‌پردازد. مردم درباره سیف بن ذی یزن این‌گونه می‌پندارند که در نبود او زندگی سرشار از درد و رنج و زخم شده است: تقرح وجه الحياة/ يقولون مات.. با مرگ سیف بن ذی یزن به عنوان منجی و رهایی‌بخش مردم در درد و رنج زندگی می‌کنند. به اعتقاد آنها او جان داده و تاریکی شب نزدیک ساحل دریا او را بی‌کفن به قبر سپرده است و کودکش در جنوب به انتظار نشسته‌اند. می‌پندارند که وی جان داده و جز تاریکی کشتی شاهد مرگ وی نبوده است. وی در ادامه نامه چهارم وجود سیف بن ذی یزن را تثبیت می‌کند که با اراده حضور جسمانه خود را اعلام می‌کند:

«كان به دربان بائع خبز سعيد/ قال لهم أنه قد راه/ يسير شمالا/ يزرع أسلحة للعبيد/ يزرع أسلحة للعبيد و يزرع عاصفة في طريق الطغاة/ لكنه رغم هذا الشيد/ رغم الأمانى التى أورقت من جديد/ فما زال عنوانه لا مكان» (مقالح، ۱۹۸۶: ۳۰۷). در این بخش از سروده وی نظام گفتمانی گفتگویی برقرار است. در این بخش از سروده حضور تحقق یافته را شاهد هستیم. در این طرحواره مبتنی بر گفتگو، به دربان مژده زنده بودن سیف بن ذی یزن را می‌آورد و این‌گونه حضور کنش مند وی تثبیت می‌شود. به دربان خبر زنده بودن سیف بن ذی یزن را برای مردم می‌آورد. وی منجی مردم شمال است. در آن به مبارزه و پیکار مشغول است و در مسیر طغیان گران گردباد قرار می‌دهد. سیف بن ذی یزن در این موقعیت کنشگری فعال است که به مقابله و رویاروی می‌پردازد. نظام گفتمانی حاکم در این قصیده نظام گفتمانی کنش محور است. سیر حرکت گفتمانی در این سروده از تنشی به کنشی در حرکت است. کنش‌های صورت گرفته در این سرود کنش‌هایی است که یا با ترغیب و تشویق و ایجاب انجام می‌پذیرد و یا با اقتناع که در هر موقعیت ارزیابی و خلق توانش کنشی انجام می‌پذیرد و در پایان اثبات حضور و وجود جسمانه در مرکز کنش انجام می‌گیرد.

در یک نظام گفتمانی مبتنی بر کنش، رخدادها و چالش‌ها و اتصال و انفصال گفتمانی و وضعیت‌های مختلف به سوی یک مقصد نهایی در حرکت است. هنگامی که کنش در مرکز عملیات روایی قرار می‌گیرد، تغییر وضعیت از حالت اولیه به ثانویه انجام می‌پذیرد و یا به عبارتی عبور از خلأ و نقصان هدف نهایی هر کنش و منظومه کنشی است و در حقیقت همان‌طور که شعیری اذعان داشته، «در گفتمان کنش‌محور هدف اصلی تغییر وضعیت اولیه یا نابسامان به وضعیتی ثانویه و یا سامان یافته است» (شعیری، ۱۳۹۵: ۲۴). نظام گفتمانی در این سروده مبتنی بر تشویق و تحریک است و دو رویکرد و جهت مثبت و منفی را در پیش می‌گیرد.

در این موقعیت گفتمانی گفته‌پرداز سیف بن ذی یزن را به عنوان منجی و نجات‌بخش معرفی می‌کند و به دنبال تشویق و ترغیب وی برای کنش است و در موقعیت گفتمانی دیگری او را سرزنش و نکوهش می‌کند که در صورت عدم کنش متقابل فرجامی جز نیستی نخواهد داشت و در واقع کنش گزار با تحریک کنشگر و نمایش تصویری منفی از او (سیف بن ذی یزن)، رفتار نامناسب او را به رخ می‌کشد و باعث تحریک وی می‌شود و او را در نهایت به عمل کنشی وامی‌دارد (وفایی مقدم، ۱۳۹۱: ۱۱۳). مقصدمندی یکی از ویژگی‌های گفتمان مبتنی بر کنش است و بر اساس الگوی کنشی گرمس مرحله آماده‌سازی صورت گرفته است و مرحله نهایی مرحله سرافرازی است که نتیجه کنش حاصل می‌گردد. در رساله پنجم این سروده، تحریک و تشویق سیف بن ذی یزن انجام گرفته است و در نهایت به کنش تن در می‌دهد:

«بکیت أهلنا المشردین/بکیت حاضرأ یضج بالجراح/ ماضیا یعج بالمحن/حین ارتمی علی وجوهنا الدمار/حملت جرحنا/تغسل الجراح و تصنع النهار/غدا یطل (آب)/ ویفتح المناظلون صفحة الحساب/ ولم تمت/ولن تموت../وأنت فی عیوننا/علی جبالنا/ وفی سهولنا/صحیفة نبیلة وکتاب/قصیة حزینة تدق کل الباب» (مقالح، ۱۹۸۶: ۳۱۱-۳۱۲). در نامه آخرین از نامه‌های ارسال شده به سیف بن ذی یزن عقد قرارداد صورت می‌گیرد. وی به عنوان کنشگر با در نتیجه تشویق و ترغیب وی از سوی کنش پرداز، خود قرار داد می‌بندد و به کنش متقابل می‌پردازد. سیف بن ذی یزن مبارزی است که در راه وطن و سرزمین خود به مبارزه و پیکار می‌پردازد. واژه «بکاء» در رساله پایانی از فشار عاطفی در وجود سیف بن ذی یزن به عنوان کنشگر نهایی تعبیر می‌کند. این واژه ارزیابی موقعیت گفتمانی را یادآور می‌شود.

سیف بن ذی یزن درد و رنج وطن و سرزمینش را به خوبی لمس کرده و بر مردم آواره و دور از وطن خود گریسته است. آن هنگام که ویرانی و خراب بر سر مردمان وطن و سرزمینش آوار می‌شود، وظیفه خود را به دوش می‌کشد، به مبارزه پرداخته و در نهایت روشنایی را برای وطن و سرزمین خویش به ارمغان می‌آورد. سیف بن ذی یزن در نهایت در راه وطن و سرزمینش به شهادت می‌رسد اما مرگ پایان زندگی او نیست. او به کنش متقابل برخاسته و در راه سرزمینش شهید شده و خود را جاودانه کرده است. تعبیر «لن تموت» به جاودانگی و مانایی او

اشاره دارد و کنش متقابل و شهادت و فدا شدن در راه وطن و سرزمین راه راه جاودانگی و مانایی کنشگری که به مقابله با دیگری می‌پردازد، معرفی می‌کند که سیف بن ذی یزن به تن در دادن به کنش متقابل به آن دست یافته است.

### ۳. نتیجه

نشانه‌شناسی به بررسی دال و مدلول و یا نشانه‌ها می‌پردازد و نظام نشانه‌ای متون را صرف نظر از معنای کلی آن مورد بررسی قرار می‌دهد. اما نشانه معنانشاسی هر گفتمان را پیکره‌ای از نظام‌های مختلف می‌داند که برای رسیدن به معنا و مقصود گفتمان باید این نظام‌ها را مورد بررسی قرار داد. نشانه معنانشاسی با در نظر گرفتن شرایط حسی و ادراکی و عاطفی که در تولید گفتمان نقش دارد، توجه خود را به تحلیل نظام‌های گفتمانی معطوف می‌کند. یکی از مهم‌ترین نظام‌های گفتمانی نظام گفتمانی کنشی است. در هر گفتمان روایی کنش در مرکز عملیات گفتمانی قرار می‌گیرد و عبور از مرحله تنش و رسیدن به مرحله کنش آغازی برای برطرف سازی نقصان ارزشی است. سروده عبدالعزیز مقالح یک گفتمان شعری مبتنی بر کنش است که در آن کنش و وضعیت کنشی وضعیت غالب گفتمانی به شمار می‌رود. در این سرآغاز گفته‌پرداز وضعیتی نامناسب و آکنده از درد و رنج را ترسیم می‌کند. کنش پرداز نخست این فضای تنشی را ترسیم کرده و تقابل بین فقدان کنش و حضور کنش محور را بیان می‌دارد. وضعیت نامطلوب زیستی که در این قصیده ترسیم شده است، مدلول فقدان یک کنش مؤثر و رهایی‌بخش در وطن و سرزمین شاعر است. در این سروده نتیجه وجود نیروهای بازدارنده و به دست آورنده ابژه ارزشی و نبود نیروی مقابله‌کننده از سوی دیگر، دو فضای در هم تنیده را در این قصیده خلق کرده است. فرآیند کنشی با ترغیب و مجاب‌سازی سیف بن ذی یزن شروع می‌شود و شاعر در مقام کنش پرداز، سیف بن ذی یزن را به منظور انجام کنش متقابل و رویارویی، تحریک کرده و از فنون مختلفی برای تشویق وی بهره می‌گیرد. وطن و سرزمین شاعر که در یک وضعیت نابسامان قرار دارد، در این گفتمان به عنوان ابژه ارزشی مطرح است که هر دو سوی تقابل به دنبال به دست آوردن آن هستند. در سیر احداث و رخداد‌های این سروده با ساختار روایی، در نهایت سیف بن ذی یزن این ابژه ارزشی را تصاحب می‌کند و تاریکی‌ها را کنار می‌زند.

### منابع

احمدی، بابک (۱۳۷۰)، ساختار و تأویل متن، تهران، نشر مرکز.  
آیتی، اکرم (۱۳۹۲)، «بررسی نشانه معنانشاسی گفتمان در شعر پی‌دار و چوپان نیما یوشیج»، فصلنامه جستارهای ادبی، ش ۱۸، صص ۱۰۵-۱۲۴.

البهستانی، بشری (۲۰۱۶م)، وحدة الإبداع و حوارية الفنون، ط ۱، عمان: دارفضاءات.  
پیشگام، ناهید، معروف، یحیی، محمدی، مجید (۱۴۰۰)، نشانه‌شناسی عنوان در شعر محمد حلمی ریشه؛ مطالعه موردی: لاتعطنی تفاعله آخری، رسالة إلى کلیم الله و أبابیل، مجله ادب عربی، سال ۱۳، شماره ۴، صص ۱۷-۳۷.

- خلیف خضیر الحیانی، محمود (۲۰۱۹م)، النظریات النقدیة الحدیثة: مناهج الحدائة، الأردن، اربد: عالم الکتب الحدیث. رباعه، موسی (۲۰۱۲م)، آلیات التأویل السیمیائی، الكويت: دارالمتنبی للنشر.
- رسولی، پگاه و دیگران (۱۴۰۰)، «تحلیل نشانه معنانشناسی حکایت طوطی و بازرگان مثنوی و معنوی مولانا»، فصلنامه تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی، دوره ۱۴، ش ۵۳، صص ۲۹۴-۳۱۳.
- روشه، گی (۱۳۹۵)، جامعه شناسی تالکیت پارسونز، ترجمه نیک گهر، تهران، نشر نگاه.
- شعیری، حمیدرضا (۱۳۹۵)، نشانه معنانشناسی ادبیات: نظریه و روش در تحلیل گفتمان ادبی، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- شعیری، حمیدرضا (۱۳۸۸)، «از نشانه شناسی ساختگرا تا نشانه معنانشناسی گفتمانی»، فصلنامه نقد ادبی، ش ۸، صص ۳۳-۵۱.
- شعیری، حمیدرضا (۱۳۹۵)، تجزیه و تحلیل نشانه معنانشناسی گفتمان، تهران، انتشارات سمت.
- عرفت پور، زینة (۱۴۰۱)، «تحلیل نشانه شناختی قصیده الحزن صلاح عبدالصبور بر اساس دیدگاه ریفاتیر، مجله ادب عربی، سال ۱۵، ش ۳، پیاپی ۳۷، صص ۲-۱۸.
- فلاح، ابراهیم، شفیع پور، سجاد (۱۳۹۸)، «تحلیل روایت موسی و سامری بر پایه نشانه معنانشناسی گفتمانی»، مجله جستارهای زبانی، ش ۱، پیاپی ۴۹، صص ۲۵-۵۰.
- قدرتی، ام‌البنین، صیادی نژاد، روح الله، نجفی ایوکی، علی (۱۴۰۲)، «بازنمایی کنشگران در رمان الطلیانی بر اساس رهیافت ون لیوون»، مجله نقد ادب معاصر عربی، سال ۱۳، پیاپی ۶، صص ۹۴-۱۱۸.
- کنعانی، ابراهیم (۱۳۹۷)، «نشانه معنانشناسی نور در شعر سهراب سپهری»، مجله زبان شناسی و گویش های خراسان، فردوسی، ش ۱۸، صص ۱-۲۰.
- گرمس، آلژیرداس ژولین (۱۳۸۹)، نقصان معنا، ترجمه و شرح: حمیدرضا شعیری، تهران، نشر علم.
- محمدی اصل، عباس (۱۳۹۰)، پارسنز و نظریه کنش، تهران، نشر آذین.
- مددی، مجید (۱۳۹۷)، از خودبیگانگی انسان مدرن، چاپ یکم، تهران، نشر آگاه.
- وفایی مقدم، فریده (۱۳۹۱)، «تحلیل نشانه معنانشناسی شعر آرش کمانگیر و عقاب: تحول کارکرد تقابلی زبان به فرآیند تنشی»، نشریه جستارهای زبانی، دوره ۴، ش ۱، صص ۱۲۴-۱۰۵.
- Afrashi, A. (2016). *Basics of Cognitive Semantics*. Tehran, Research Institute of Humanities and Cultural Studies.[In Persian].
- Ahmadi, B. (1991). *structure and interpretation of the text*, Tehran: Nahr-e-Karzan. [In Persian].
- Aiti, A. (2012). "Examining the semiotics of discourse in Nima Yoshij's Pi Dar and Chupan", *Literary Queries Quarterly*, Vol. 18, pp. 105-124.[In Persian]
- Al-Bustani, B. (2016). *The Unity of Creativity and the Dialogue of Arts*, 1st edition, Amman: Dar fada'at. [In Arabic].
- Arafatpour, Z. (2022), "Semiotic analysis of Salah Abd al-Sabour's Qaseida al-Hazn based on Rifatir's theory, *Arabic Literature Magazine*, year 15, vol. 3, pp. 37-37, pp. 18-2.[In Persian].
- Bakhtin, Mikhail. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*, Ed. Michael Holquist. Trans. Caryl Emerson and Micheal Holquist. Astin: University of Texas Press.
- Fallah, E. Shafipour, S. (2018). "Analysis of the narrative of Moses and Samaritans based on discourse semantics", *Journal of Linguistic Studies*, vol. 1, series 49, pp. 25-50.[In Persian].



- Garmes, A. J.(2010). *lack of meaning*, translation and commentary: Hamidreza Shoyiri, Tehran: Alam Publishing. [In Persian].
- Ghudarti, U, Sayadinejad, R, Najafi Ayuki, A. (2023). "Representation of actors in Al-Taliani's novel based on Van Leeuwen's theory", *Contemporary Arabic Literature Review*, year 13, series:6, pp. 118-94.[In Persian].
- Kanani, E. (2017). "Semantics of Light in Sohrab Sepehari's Poem", *Journal of Linguistics and Dialects of Khorasan*, Ferdowsi, Vol. 18, pp. 1-20.[In Persian].
- Khalif Khudair Al-Hayani, M.(2019), *Modern Critical Theory: Approaches to Modernity*, Jordan, Irbid: Modern World of Books. [In Arabic].
- Madadi, M. (2017). *on the alienation of modern man*, 1st edition, Tehran: Aghah Publishing House. [In Persian].
- Mohammadi Asl, A. (2012). *Parsons and Theory of Action*, Tehran: Azin Publishing. [In Persian].
- Pishgam, N, Ma'rouf, Y, Mohammadi, M. (2021). title semiotics in Mohammad Helmi's poetry. Case study: La Tatani Tafaha Ukhara, Resala Ela Kalimullah And Ababil, *Journal of Arabic Literature*, year 13, number 4, pp. 17-37.[In Persian].
- Raba'a, M.(2012). *Mechanisms of Semiotic Interpretation*, Kuwait: Dar Al-Mutanabbi Publishing.[In Arabic].
- Rasouli, P.and others (۲۰۲۱). "Analysis of the semiotics of the story of the parrot and the merchant of the Masnavi and Manavi of Rumi", *Quarterly Journal of Analysis of Persian Language and Literature Texts*, Volume 14, No. 53, pp. 294-313. [In Persian].
- Roche, G.2015). *Talkitt Parsons Sociology*, translated by Nik Gohar, Tehran, Negah Publishing House. [In Persian].
- Shairi, H. R. (2015). *Semiotics of Literature: Theory and Method in Literary Discourse Analysis*, Tehran: Tarbiat Modares University Press. [In Persian]
- Shoairi, H. (2008). "From Constructivist Semiotics to Discourse Semiotics", *Literary Criticism Quarterly*, Vol. 8, pp. 51-33. [In Persian].
- Shoairi, H.(2015). *analysis of the semiotics of discourse*, Tehran: Samt Publications. [In Persian].
- Wafai Moghadam, F. (2013). "Semiotic analysis of Arash Kamangir's poem and the eagle: the transformation of the confrontational function of language into a tense process", *Journal of Linguistic Studies*, Volume 4, Vol. 1, pp. 105-124. [In Persian].

